

Sağlıklı Yaşam Ortamları için Bütünleşik Bir Yaklaşım: Öğrenen Sağlıklı Şehirler

An Integrated Approach for Healthy Living Environments: Learning Healthy Cities

Miray GÜR¹

öz

Her bireyin sürekli ilişki içerisinde olduğu fiziksel çevrelerde son yıllarda etkilerini yıkıcı bir şekilde gösteren salgın hastalıklar, iklim krizi ve afetler "sağlıklı yaşam"ı ve "fiziksel çevrenin sağlığı"nı geçmiş yıllardan daha önemli hale getirmiştir. Yerleşim ölçeği olarak en kalabalık nüfus şehirlerde olduğundan, iklimsel krizin ve salgın hastalıkların etkileri şehirlerde daha yoğun yaşanmakta, şehirler küresel planlama politikalarının odak noktasında yer almaktadır. Bu kapsamda makalede sağlıklı yaşam ortamları şehirler üzerinden ele alınmaktadır. Şehirler sağlık, esenlik, sağlık alanında eşitliğin sağlanmasını hedefleyen Sağlıklı Şehirler Ağı ile ilişkilendirildiğinde, fiziksel çevrenin yapılandırılması, sosyal sermaye niteliğindeki kentlilerin geliştirilmesi, paydaşlar arası işbirliği ile katılım ve yönetim altyapısının sağlanması önem kazanmaktadır. Sosyal sermayenin geliştirilmesine odaklanan sağlıklı bir şehir için bu çalışmada öğrenen şehirler yaklaşımından faydalanılmaktadır. Öğrenen şehirlerin odak noktası olan yaşam boyu öğrenme toplumun, çevrenin ve ekonominin sürdürülebilir kalkınması için şehirlerin kapasitelerinin desteklenmesini hedeflemektedir. Bu bağlamda metnin amacı bilinçli ve eğitimli insanların artırılmasını hedefleyen öğrenen şehirler yaklaşımı aracılığıyla sağlıklı şehirlere yönelik öneriler geliştirilmesidir. Amaç doğrultusunda geliştirilen yöntem öğrenen şehir dinamiklerinin sağlıklı şehirler için yönlendirilmesiyle üretilen bütünleşik bir şehir yapısının önerildiği kavramsal çerçevedir. Yöntem olarak kurgulanan bütünleşik şehir yapısı, sağlıklı olmak için öğrenme kapasitesini geliştiren, öğrenme aracılığı ile yaratılan ve sürdürülen sağlıklı bir şehir bağlamında "öğrenen sağlıklı şehirler" olarak ele alınmakta ve bütünleşik bir yapı olarak önerilen öğrenen sağlıklı şehirleri oluşturan parametreler üzerinden bir çerçeve geliştirilmektedir. Öğrenen sağlıklı şehirlere ilişkin geliştirilen kavramsal çerçeve doğrultusunda elde edilen veriler, sağlıklı şehirler için öğrenen şehirlerin fiziksel, sosyal çevre ve örgütsel aktörler aracılığıyla fayda ve katkı sağladığını, öğrenen sağlıklı şehirlerin sürdürülebilirlik için potansiyel taşıdığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sağlıklı şehir, Öğrenen şehir, Sağlıklı yaşam, Çevre sağlığı

ABSTRACT

In recent years, epidemics, climate crisis and disasters, which have had devastating effects on the physical environments that every individual is in constant contact with, have made "healthy living" and "health of the physical environment" more important than in previous years. Since cities have the largest population in terms of settlement scale, the effects of climatic crisis and epidemics are experienced more intensely in cities, and cities are at the focal point of global planning policies. In this context, healthy living environments are discussed through cities in this article. When cities are associated with the Healthy Cities Network, which aims to ensure health, well-being and equality in the field of health, the structuring of the physical environment, the development of urbanites as social capital, the cooperation between stakeholders and the provision of participation and governance infrastructure gain importance. For a healthy city focusing on the development of social capital, this study utilizes the learning cities approach. Lifelong learning, which is the focal point of learning cities,

¹ Corresponding Author | Yetkili Yazar: Uludağ Üniversitesi Mimarlık Bölümü, miraygur@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7619-7733

aims to support the capacities of city dwellers for the sustainable development of society, environment and economy. In this context, the aim of the text is to develop recommendations for healthy cities through the learning cities approach, which aims to increase conscious and educated people. The method developed for this purpose is a conceptual framework in which an integrated city structure produced by directing the dynamics of learning cities for healthy cities is proposed. The integrated city structure designed as a method is considered as "learning healthy cities" in the context of a healthy city that develops the capacity to learn in order to be healthy and is created and maintained through learning, and a framework is developed based on the parameters that make up the learning healthy cities proposed as an integrated structure. The data obtained in line with the conceptual framework developed for learning healthy cities show that learning cities provide benefits and contributions for healthy cities through physical, social environment and organizational actors, and that learning healthy cities have the potential for sustainability.

Keywords: Healthy city, Learning city, Healthy living, Environmental health

GİRİŞ:

Her bireyin sürekli ilişki içerisinde olduğu fiziksel çevrelerde son yıllarda etkilerini yıkıcı bir şekilde gösteren pandemi, salgın hastalıklar, iklim krizi ve afetler çevre sağlığını ve sağlıklı yaşamı odak noktası haline getirmiştir. Dünya üzerinde en yüksek nüfus şehirlerde yaşadığından ulusal ve küresel düzeyde sosyal, ekonomik ve yönetsel süreçlerin odak noktasındaki fiziksel çevreler şehirler olmakta, yoğun nüfus ve yaşam biçimi nedeniyle iklimsel krizin ve salgın hastalıkların etkileri şehirlerde daha etkin yaşanmaktadır. Bu nedenle herkes için yaşam kalitesi bilinci oluşturması ve şehrin farklı kültürler, sosyal yapı ve gruplar için ortak bir yaşam alanı olması nedeniyle bu çalışmada fiziksel çevre sağlığına şehir açısından yaklaşmaktadır. Sağlıklı yaşam ortamları bağlamında sağlıklı şehrin yaratılabilmesi ve geliştirilebilmesi açısından salt fiziksel uygulamalar yerine "insan"ı temel alan yaklaşımlar gereklidir. Bunun için bilinçli insanların sayısının artırılması hedeflenmelidir. Habitat 1996 Konferansı'nda sürdürülebilir, güvenli ve eşitlikçi yerleşimler için sağlık ve yaşam kalitesi odak noktasında yer almaktadır (UNCHS, 1996). DSÖ tarafından başlatılan Sağlıklı Şehirler Hareketi ile birlikte zaman geçtikçe önem kazanan şehir sağlığı ve ilişkili olarak şehirlerin daha yüksek yaşam kalitesi sunması, uzun vadede sürdürülebilirliği destekleyen bir eylemdir. Sağlıklı şehirleri oluşturan, şehirde yaşayanların sağlığını iyileştiren sağlıklı mekanlar, güvenli ve kapsayıcı olanaklar, yönetim, farkındalık ve eğitimin geliştirilmesi gibi sosyal boyutlar; demokratik, sağlıklı ve yaşam kalitesi yüksek "yaşanabilir" şehirleri yaratmakta, farklı paydaşlarla birlikte kentsel planlamada uygulanan kararlara dönüştüğü zaman yaşam kalitesini ve sürdürülebilirliği desteklemektedir.

İnsanın çevre ile ilişkisi üzerine odaklanıldığında sağlıklı şehirler adına yaşanabilir çevreler, yaşam kalitesi ve kentsel yaşam kalitesi için gerekli olan fiziksel çevre niteliklerinin literatürde derinlemesine incelendiği görülmektedir (Van Kamp vd. 2003, Marans 2003, Ülengin vd. 2001). Gerek kavramsal yaklaşımlar gerekse metodoloji ve alan çalışmaları üzerinden yürütülen sağlıklı yaşam, çevre, iyi yaşam kalitesi ve yaşanabilirlik araştırmaları fiziksel çevrenin yanısıra konunun sosyo-ekonomik boyutunu ve bireylerin eğitimi, bilinçli olmasının önemini vurgulamaktadır. Ancak yaşam boyu öğrenmenin yaşam kalitesi ve sağlıklı şehir ile ilişkilendirildiği bir çalışma tespit edilmemiştir. Sosyal sermayenin geliştirilmesine odaklanan sağlıklı şehir için bu çalışmada öğrenen şehirler yaklaşımından faydalanılmaktadır. Bu bağlamda metin, "Öğrenen şehir yaklaşımı sağlıklı şehri hangi alanlarda destekleyebilir?" olarak belirlenen temel araştırma sorusu üzerinden ilerlemekte ve sağlıklı ortamlar için bilinçli ve eğitilmiş insanların artırılmasını hedefleyen bir kurgu ve bu kurgu üzerinden öneriler geliştirilmesini amaçlamaktadır. Temel araştırma sorusu ile ilişkili olarak belirlenen alt soruların ilki sağlıklı çevreler için başlangıç noktasının ne olması gerektiğidir. Diğer alt sorular Sağlıklı Şehirler Hareketi'nin hedefleri kapsamında fiziksel, sosyal çevrenin ve ekonomik refah düzeyinin iyileştirilmesi için önemli faktörlerin, sağlıklı şehirlerde yaşayan kullanıcının yapılandırılmasında bilgi ortamlarının faydalarının ve bu çerçevede öğrenen şehirler yaklaşımının potansiyellerinin neler olduğunun belirlenmesidir. Bu bağlamda çalışmanın kapsamı; şehir sağlığı kavramının ve kapsamının tanımlanması, şehir sağlığına yönelik başarılı uygulamaların, sağlıklı şehir göstergelerinin, eğitim

düzei ve sağlık ilişkisinin analizi; sağlıklı Şehirler için çözüm üretme potansiyeline sahip öğrenen Şehirlerin ve bu doğrultuda yöntem olarak geliştirilen “öğrenen sağlıklı Şehirler”e ilişkin kavramsal çerçevenin değerlendirilmesidir. Amaç doğrultusunda geliştirilen yöntem öğrenen Şehir dinamiklerinin sağlıklı Şehirler için yönlendirilmesiyle üretilen bütünleşik Şehir kurgusunun önerildiği kavramsal çerçevedir. Yöntem olarak kurgulanan bütünleşik Şehir yapısı, sağlıklı olmak için öğrenme kapasitesini geliştiren, öğrenme aracılığı ile yaratılan ve sürdürülen sağlıklı bir Şehir bağlamında “öğrenen sağlıklı Şehirler” olarak ele alınmaktadır. Bu çerçevede, bütünleşik bir yapı olarak önerilen öğrenen sağlıklı Şehirleri oluşturan parametreler üzerinden bir değerlendirme gerçekleştirilmektedir. Kavramsal çerçevede öğrenen Şehirler ve sağlıklı Şehirleri yönlendiren boyutlar çevresel, sosyal (fiziksel ve sosyal çevre olarak da belirtilebilir) ve yönetsel (politika ve hizmetler) olarak ele alınmış, öğrenen Şehirlerin sağlıklı Şehrin yaratılmasını destekleyebileği görülmüştür. İlk aşama olarak Şehir ve insan sağlığı ile ilgili ölçek ve göstergeler geliştiren kurum, kuruluş, uzman ve akademisyenlerin çalışmaları üzerinden Şehir sağlığı göstergeleri sistematize edilmiştir (Şekil 1). Bir sonraki aşamada, öğrenen Şehirlerin amaç ve gereklilikleri açıklanmış, öğrenen Şehirlerin sağlıklı Şehirler için potansiyellerini ifade eden göstergeler Şekil 2’de yer alan kavramsal Őema aracılığıyla ilişkilendirmiştir. Son aşama olarak bütünleşik bir yapı olarak önerilen öğrenen sağlıklı Şehirler yapısını ifade eden kavramsal çerçeve (Şekil 3) üretilmiştir. Öğrenen sağlıklı Şehir yapısına ilişkin geliştirilen kavramsal çerçevenin açılımı sonucunda, makalede sağlıklı fiziksel ve sosyal çevrenin yaratılmasında öğrenen Şehirlerin katkı sağlayabileği alan ve yöntemlere yönelik öneriler geliştirilmektedir. Sağlık için bilinçlenme, farkındalık ve eğitimin sosyal ve fiziksel çevre için katkılarının ortaya konması ve sağlıklı insan, sağlıklı Şehir için öğrenme yoluyla öneriler geliştirilmesi perspektifinden araştırmanın literatüre katkı sağlanması hedeflenmektedir. Özellikle gelişmekte olan ölkeler için daha da önem kazanan sağlık, yaşam kalitesi ve öğrenme yöntemlerini ilişkilendiren bir kavramsal çerçeve önermesi araştırmadan farklı çevresel ölçeklerde fayda sağlanabilir.

1. Şehir Sağlığı ve Parametreleri

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 1986’da Avrupa başlatılan Sağlıklı Şehirler Projesi kısa zamanda dünya çapında farklı ölkelere yayılan bir hareket olmuştur. Özellikle yerel yönetimlerin önderliğinde geliştirilen ve uzun vadeli politikalarla ilerleyen Sağlıklı Şehirler Projesi, Şehirlerde yaşayan insanların fiziksel ve psikolojik sağlıklarını ve refahlarını geliştirmeyi amaçlamaktadır (WHO, 2023). “Herkes için sağlık” anlayışı üzerinden Şehirlerde yaşayan insanların fiziksel, sosyal, psikolojik ve çevresel refah düzeyini konu alan proje kapsamında çok boyutlu bir gelişme ve kalkınma sağlanması hedeflenmektedir. Sağlıklı Şehirler Projesi’nde yalnızca sağlıklı Şehir olma statüsüne ulaşmış Şehirler değil, sağlıklı Şehir olmaya yönelik bilince sahip, bu yolda politika üreten ve uygulamaya yönelik çaba gösteren Şehirler de yer almaktadır. Bu bağlamda bu yolda çaba gösteren tüm Şehirler sağlıklı Şehir olabilmekte, sağlıklı Şehir olma yönünde kararlı bir biçimde paydaşlar arası iş birliği ve yapılanma önem kazanmaktadır. Yönetimsel aktörler ve politikalar, halk başta olmak üzere tüm paydaşları bu yönde sorumluluk sahibi yapmalı, harekete geçirmelidir.

Şehir sağlığıyla ilgili olarak tüm paydaşların harekete geçirilmesini sağlayan dinamik Sağlıklı Şehirler Ağı’nın kurulması olmuştur. Sağlıklı Şehirler Projesi’nin bir uzantısı olarak DSÖ tarafından kurulan ağ kurulduğu 1988 yılından itibaren sağlığa, esenliğe ve sağlık eşitliğine katkı koymayı hedefleyen aktif ve canlı bir platformdur. Sağlıklı Şehirler Ağı’nın stratejik hedefleri incelendiğinde, sağlıklı ve sürdürülebilir kalkınma, eşitlik, yerel politika ve uygulamaların desteklenmesi, katılımcı yönetim gibi kavramlar öne çıkmaktadır. Bu politikaların uygulanabilmesi doğrultusunda yerel yönetimler tarafından oluşturulmuş ağlar ve Şehir sorunları üzerinde çalışan kuruluşlar arasında dayanışma ve iş birliği sağlanması yine hedefler arasında yer almaktadır. 2019-2024 yılları arasında devam eden, içinde bulunduğumuz 7. Fazın ilerlediği ana temalar; Şehirleri oluşturan insanlara yatırım yapılması, kentsel “yerler”in sağlık ve refahı iyileştirmesi, daha fazla katılım ve ortaklık oluşturulması,

kaynakların korunması ve kapsayıcı toplumlar aracılığıyla barış ve güvenliğin teşvik edilmesidir (DSÖ, 2018). Bu bağlamda birey, ortaklık, katılım, yönetim ve refah düzeyinin yükseltildiği şehir kurgusu hedeflerin ortak noktasını oluşturmaktadır. Sağlıklı ortamın üretilmesinde, Burris vd. (2007) tarafından sağlıklı ve güçlü kent için yönetime adapte edilmesi önerilen yenilikçi stratejilere yer verilebilir. Bu stratejiler katılım ve etkinliği önemsemekte, yönetim politikalarını ve şehir yöneticilerinin yaratıcı ve iddialı olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu, “21. Yüzyılda 21 Hedef” sloganı altında temel bir insan hakkı olan sağlık ve sağlığın geliştirilmesi için tüm paydaşların ortak katılımının gerekliliğinin altını çizen DSÖ politikaları tarafından da desteklenmektedir (Akın vd., 2007).

Sağlıklı şehirlere ilişkin çalışmalarda sağlık eşitsizliklerinin ele alınması öne çıkan bir maddedir (WHO, 2014). Küresel çapta artan kitlesel göçler bu durumun öneminin artacağına bir göstergesidir. UNDP tarafından 2019’dan itibaren yayınlanan insani gelişme raporları da bunu desteklemektedir. 21. yüzyılda yaşanan sağlık sorunları, savaşlar, iklim krizi gibi gelişmelerle “yeni nesil” yetkinlikler ve “yeni nesil” eşitsizlikler ortaya çıkmıştır. Söz konusu eşitsizlikler gelir ve varlık düzeyi, iklim değişikliği, cinsiyet, eğitim eşitsizliği gibi konularda çeşitlenmektedir. Çevresel ve sosyal eşitsizlikler süreci zorlaştırmakta, yönetimi ve bu ortam için bilgi sahibi olmayı, karşılıklı uyum sağlamayı zorunlu kılmakta olup hem bilinçlenmeyi, hem de birlikte yaşamının “öğrenilmesi”ni gerektirmektedir.

2. Sağlıklı Şehir Doğrultusunda Deneyimlenen Başarılı Uygulamalar

Sağlıklı ve yaşam kalitesi yüksek bir şehir olmak adına farklı yaş gruplarına yönelik çevrelerin üretilmesi ve geniş katılımın sağlanması amacıyla, Avrupa’nın farklı şehirlerinde değişen yaklaşımların sergilendiği deneyimler yaşanmıştır. Norveç’te çocukların sağlıklı bir çevrede büyümesi üzerinden stratejiler geliştirilirken, Portland’de çocuk dostu şehir yapılandırması sürdürülebilirliğin ve yaşanabilirliğin sağlanmasında etkin olmuş, Curitiba’da yerel topluluğun yapılandırılması ile bütüncül bir iyileşme sağlanmıştır. Norveç’te yapılan uygulamada Sandnes Belediyesi tarafından çocukların güvenli ve istikrarlı bir çevrede büyümeleri ve şehir planlamada öncelikli olmalarına ilişkin bir strateji benimsenmiştir. Bu amaç doğrultusunda sektörler arası iş birliği sağlanmış, şehirde çocuklar için oluşturulan kent konseyi ile genç neslin politik süreçlere katılımı ve karar mekanizmalarını yönlendirmesi teşvik edilmiştir (Zanussi, 2003). Çocuk dostu şehirler yaklaşımının öne çıktığı uygulamada gelecek neslin sağlıklı bir çevrede büyümesi ve yaşaması teşvik edilmektedir. Benzer biçimde Portland yaşam kalitesinin yükseltilmesinde çocuk dostu şehir yapılandırılmasını kamu politikası, planlama çerçevesi ve eylem planı bağlamında gerçekleştirerek sürdürülebilirliğin ve yaşanabilirliğin sağlandığı şehirlerden biri olmuştur (Han ve Chen, 2016). Şehir, yürünebilirlik ve öğrenme olanakları açısından da dünyada öne çıkmaktadır.

Portland ile birlikte yaşanabilirliğin geliştirilmesinde etkin katılımın sağlandığı başka bir şehir olan Curitiba’da inovatif, çok yönlü ve kapsamlı bir yapılandırma uygulanmıştır. Şehir politik dinamikler, kentsel büyüme ve sürdürülebilirlik için farklı karar mekanizmaları ve planlama kararlarıyla dikkat çekmektedir (Irazábal, 2016). Halk ve örgütsel aktörler arasındaki yönetim ve belediye ile sektörler arası iş birliği sonucunda Curitiba’da yaşanabilirliği destekleyen adımlar atılmış, yerel topluluğun geliştirildiği bütüncül bir süreç deneyimlenmiştir. Sürecin sonunda ulaşım sistemleri düzenlenmiş, yol altyapısı geliştirilmiş, iş piyasası ve yerel topluluk kalkındırılmıştır. Yapılan uygulamalarda farklı alanlarda aktiviteler yürütülmüş, fiziksel ve sosyal iyileşme sağlanmıştır. Bunlardan biri transit otobüs geçişi uygulamasıyla kendi hattını kullanan otobüsün trafiğe girmemesi, kent dışında yaşayan bireylerin kent merkezine ucuz ulaşımının sağlanması, istasyonlar arası hızlı ulaşım ve bunun sonucunda düşük gelir gruplarının iş alanlarına ulaşımıyla iş talebinin karşılanmasıdır. Böylelikle sosyal, fiziksel ve ekonomik sorunlara çözüm üretilmiş, kentsel büyüme sınırlandırılmış ve özel araçla ulaşım sağlayan nüfusta azalma sayesinde sürdürülebilirlik desteklenmiştir. Bir diğer gelişme “Çöp,

çöp değildir” sloganıyla yürütülen sosyal programda, çöplerin ayrıştırılması sonucunda geri dönüşümün en üst düzeye çıkması ve çevrenin korunmasında bilinç artışıdır. Çevresel gelişmeyi hedefleyen başka bir uygulama kent merkezinde yayalaştırılan promenad olup, bu uygulama alışveriş birimlerinin 7/24 canlı kalması, geceleri de caddelerin güvenli hale gelmesi, merkezi alanın büyümesinin sınırlandırılması, ticaret ve hizmet sektörünün iki ulaşım arteri üzerinde yoğunlaşması gibi faydaları beraberinde getirmiştir. Bu uygulamalar sonucunda Curitiba’da iyi zamanlama, sürdürülebilir planlama, yerel topluluğun kendi kendini teşvik etmesi, tüm halkın hizmetlerden adil olarak faydalanması ve kentsel yaşam kalitesinin eşitliğinin sağlanması gibi çok yönlü fayda sağlamıştır. Ancak belirtilmelidir ki, Curitiba’nın bu denli başarılı olmasında önemli bir etken kentin gelişim sürecinin başında olması nedeniyle tüm kararların daha kolay uygulanabilmesidir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde var olan problemlili yapıları çevre stoku ve planlama kararlarına adapte olamayan sosyal grupların varlığı tüm uygulamaları zorlaştırmaktadır.

Herkes için sağlıklı bir çevre sağlamak hedefiyle bu alanda uzmanlaşmayı geliştirmek amacını taşıyan Ulusal Çevre Sağlığı Birliği (The National Environmental Health Association, NEHA) çevresel sağlık alanının farklı boyutlarını belirlemiştir. Burada yönetilmesi ve iyileştirilmesi gereken alanlar; sağlığı tehdit eden konuların kontrol altına alınması, kılavuz niteliğinde politikalar geliştirilerek uygulanması, sağlık iletişiminin ve eğitim materyallerinin sağlanması, inşaat ve arazi kullanımlarına yönelik öneriler geliştirilmesi, sağlık ve çevre ilişkisine dair araştırmalar yapılması olarak özetlenebilir (Cruikshank, 2013). Bu amaç doğrultusunda eğitim boyutuyla iletişim ve bilinçlendirmenin geliştirilmesi, katılımın sağlanması ve periyodik olarak fiziksel ve sosyal çevrede araştırmalar yapılmasıyla geri bildirim oluşturulması sağlıklı çevreleri geliştirecektir.

3. Sağlıklı Şehir Göstergeleri

DSÖ Sağlıklı Şehirler Vizyonu ve buna paralel olarak, BM tarafından belirlenen sürdürülebilir gelişme hedefleri bağlamında öne çıkan ana başlıklar; insanlar, yönetim, refah, mekân ve barıştır. Bu başlıklar kapsamında insanlar için açlığın, yoksulluğun bitirilmesi ve eşitliğin sağlanması önemliken, yönetim, refah ve mekân başlıklarında insan merkezli kentsel gelişim ve planlama, sürdürülebilirliğin kentsel gelişim ve planlamaya entegre edilmesi, güven ve dayanıklılık gibi kavramlar öne çıkmaktadır.

Sağlıklı yerleşimlerin gereklilikleri yaşanabilir mahalle ve şehirleri de beslemekte, uzun vadede sürdürülebilirlik olarak geri dönmektedir. Yaşanabilir yerleşimlerin nitelikleri, farklı bölgelerde uygulanan bir yaşanabilirlik ölçüm indeksi geliştiren AARP (American Association of Retired Persons) tarafından kapsamlı olarak tanımlanmaktadır (AARP, 2023). Bu bağlamda yaşanabilir yerleşimler herkes için temiz, güvenli ve sağlıklı çevrelerin, farklı gelir düzeylerine yönelik olanakların, gereksinimlerin karşılanmasında seçeneklerin, ödenebilir konutların, erişilebilir ve kaliteli sağlık hizmetlerinin sunulduğu ve sosyal bütünleşmenin olduğu alanlardır. Benzer biçimde sürdürülebilir yerleşimleri destekleyen faktörler de fiziksel bağlamda çekici kamusal alanlar, nitelikli konut, çevresel kalite, erişilebilir kentsel tasarım ve yürünebilirlik iken; sosyal bağlamda eğitim, yerel demokrasi, sağlık, yaşam kalitesi, güvenlik, sosyal etkileşim, topluluk ruhu, kültürel gelenekler olarak belirtilebilir (Dempsey vd., 2011). Güncel durumda kaliteli yaşam ve gelecekte sürdürülebilir kentler için şehir sağlığının sürekli iyileştirilmesi önem taşımaktadır.

Şehirlerdeki sağlık durumunun değerlendirilmesi, karşılaştırılması ve ilişkilendirilmesi gibi amaçlarla Avrupa ve Türkiye’de sağlık göstergelerinin belirlenmesine yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Bunlar kurumsal çalışmalardan yerel araştırma ölçeklerine kadar çeşitlilik göstermektedir. Kurumsal çalışmalar ile birlikte uzmanlar tarafından yapılan çalışmalar şehir sağlığını farklı açılardan ele alarak alana katkı koymaktadır. Örneğin Webster ve Sanderson (2013) geliştirdikleri kalitatif ve kantitatif veri toplanmasını destekleyen ölçekte sağlık, sağlık hizmetleri, çevresel ve sosyoekonomik göstergeler belirlerken, Ritsatakis (2013) konuyu sağlığın sosyal belirleyicileri olarak mekân, süreç ve bireyler perspektifinden ele almaktadır. Bu çalışmada mekansal farklılıkların sağlıklı yaşamdaki ayrışmaları tetiklediğine ilişkin ifade dikkat çekici olup; mekânın sağlık üzerindeki etkilerinin ulaşım, hava kirliliği,

yol güvenliği, mahalle ve olanaklar, suç ve suç korkusu, kentsel çevre ile iklim aracılığıyla oluşturduğu belirtilmektedir. Mekansal ölçek ve planlama bazında ilişkiyi daha iyi kuran bir diğer indeks, Building Research Establishment önderliğinde geliştirilen uluslararası Sağlıkli Şehirler İndeksi'dir. Burada hava kalitesi, temiz gıdaya erişim, yeşil altyapı, konut ve binalar, eğlence ve dinlenme, gürültü kirliliği, dayanıklılık, güvenlik, ulaşım ve kamu hizmetleri öne çıkmaktadır (Pineo vd., 2018). Sağlık göstergelerine ilişkin çoğu yaklaşımda sağlık eşitsizlikleri, yaşam döngüsü boyunca sosyoekonomik durum, sağlık hizmetlerine ve sosyal hizmetlere ulaşım gibi fiziksel ve sosyal göstergeler yer almaktadır (Fiscella & Williams, 2004; Galea & Vlahov 2005). Dye'in yaklaşımı (2008) bu konuda çoğu araştırmanın vurguladığı finansman ve teknoloji kaynaklı sınırlılıklardan çok, yönetim ve toplum örgütlenmesi eksikliğinin kent sağlığının iyileşmesine engel olduğunu belirtmesi yönünden farklılaşmaktadır. Buna göre ekonomik bütçe, çevresel ve sosyal gelişmelerde istenen adımların atılması için bir zorunluluktur ancak eşitsizliklerin azaltılması ve yaşanan çevrenin iyileştirilmesinde halk da harekete geçmeli, politikalar irdelenmelidir.

Şehirdeki paydaşların sağlık yolunda ilerlemesini sağlayacak yol haritasının doğru çizilmesi amacıyla, Türkiye'de Sağlıkli Kentler Birliği önderliğinde, 2013 yılında akademisyenler ve yönetim organlarının birlikte çalıştığı Türkiye Kent Sağlık Göstergeleri geliştirilmiştir. İllerin ve belediyelerin planlama çalışmalarında kullanması amacıyla geliştirilen sağlık göstergelerinde, demografi, eğitim, sosyo-ekonomik durum, sağlık ve sağlık hizmetleri, çevre, ulaşım, kültür ve sanat boyutları yer almaktadır (TSKB, 2013). Daha yeni ve kapsamlı bir ölçek ise DSÖ önderliğinde geliştirilen kent sağlığı indeksidir. Kentsel alanlarda sağlık belirleyicilerindeki farklılıkların ölçülmesi ve haritalanması için bir ölçüm olan indeks, belirli bir coğrafi alan özelinde göstergelerle çalışmasını mümkün kılmaktadır. Bu çalışmanın olumlu yönü, ölçeğin uygulanması sırasında zamana, koşullara ve paydaşlara bağlı olarak yerel dinamiklere uyum sağlanabilmesidir. Ölçek temel olarak sağlık (hastalık, engellilik, sağlık hizmetlerine ilişkin göstergeler), çevre (altyapı, yapıli çevre, ulaşım, hava-su kalitesi, gürültü düzeyine ilişkin göstergeler), coğrafya (arazi kullanımı, nüfus yoğunluğu, mahalle yerleşimi, mekânsal örüntüler), ekonomi (meslekler, istihdam oranları, gelir ve ücretler, ekonomik büyüme) ve sosyodemografik faktörler (nüfus, büyüme, göç, doğum, ölüm oranı, eğitim) boyutlarına odaklanmaktadır (Weaver vd., 2014).

İnsanların ve şehirlerin sağlığını etkileyen, mimarlık ve kent planlama disiplinlerinin etkileşimiyle yaratılan çevresel olanaklar doğal kaynaklar, rekreatif alanlar, göller, nehirler, ormanlar, park alanları, su, hava kalitesi, gürültü düzeyi, katı atıklar, zararlı atıklar olarak belirtilebilir. Kentsel olanaklar ise insan yapımı rekreasyon alanları ve kültürel alanlar aracılığıyla şehir ve insan sağlığı ile şehir kalitesini etkileme kapasitesine sahiptir. Bu bağlamda şehirlerde sağlanan doğal ve yapıli çevre olanakları şehrin sağlığı ile insanın fiziksel ve psikolojik sağlığının belirleyicilerini oluşturmaktadır.

Kurum, kuruluş ve uzmanlar tarafından geliştirilen ölçek ve göstergeler aracılığıyla üretilmiş olan ortak ve farklı bileşenler üzerinden çalışmada, şehir sağlığı parametreleri Şekil 1'de görülen şematik ifadede sistematize edilmiştir. Sistematığın üretilmesinde insan için sağlıklı şehri üreten çevre planlamasında, insan, çevre ve bu sistemin tamamını etkileyen ana boyut olarak politika ve hizmetler 3 ana bileşen olarak belirlenmiştir. Sürdürülebilir çevre, toplum, ekonomi ve kalkınma olarak kapsayıcı bir anlayış doğrultusunda çalışma için belirlenen ana ve alt bileşenler;

- Çevre faktörü bazında doğal çevreyi kapsayacak biçimde fiziksel çevre, güvenli çevre ve sağlıklı konut,
- Sosyal çevreyi oluşturan insan faktörü kapsamında bilinç ve farkındalık, sorumluluk ve eşitsizlikler önem taşıdığından eşitlik ve kapsayıcılık, bireylerin bağlılık ve iradesi, farklı paydaşlar (bireyler, kuruluşlar) arasında dayanışma ve iş birliği, sağlıklı gelişme ve yaşam tarzı, fiziksel aktivite alışkanlıkları,
- Politika ve hizmetler kapsamında ise katılımcı yönetim ve hizmetler olmak üzere (sağlık hizmetleri, eğitim hizmetleri, sosyal hizmetler, ulaşım gibi) sağlık belirleyicileri bileşenler olarak belirlenmiştir (Şekil 1).

SAĞLIKLI ŞEHİRLER	
SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE – TOPLUM - EKONOMİ - KALKINMA	
ÇEVRESEL BOYUT	<ul style="list-style-type: none"> • Fiziksel çevrenin sağlığı • Sağlıklı gelişimi, sosyal etkileşimi, fiziksel aktiviteyi destekleyen çevre (yeşil ve rekreatif alanlar) • Güvenli çevre • Farklı sosyal gruplara ve yaş gruplarına uygun ortam • Sağlıklı konut • Ailelerin farklı gereksinimlerine uygun konut
SOSYAL / İNSANI BOYUT	<ul style="list-style-type: none"> • Bilinç ve farkındalık • Sorumluluk • Eşitlik ve Kapsayıcılık • Bireylerin bağlılığı, Farklı paydaşlar (bireyler, kuruluşlar) arasındaki dayanışma ve işbirliği • Sağlıklı gelişim ve yaşam tarzı, fiziksel aktivite
POLİTİKA & HİZMETLER	<ul style="list-style-type: none"> • Katılımcı yönetim • Eğitim, sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler, ulaşım gibi belirleyicilerde iyileşme
YAŞANABİLİRLİK VE YAŞAM KALİTESİNDE ARTIŞ	

Şekil 1. Şehir sağlığının boyutları ve göstergeleri (Farklı kaynaklardan yararlanılarak yazar tarafından geliştirilmiştir) (Fiscella & Williams, 2004; Galea & Vlahov 2005; Dempsey vd., 2011; Webster & Sanderson, 2013; Ritsatakis ,2013; TSKB, 2013; Weaver vd., 2014; Pineo vd., 2018)

Şekil 1’de sistematize edilen sağlıklı şehirler, bu kapsamda sosyal boyut niteliğindeki kullanıcının farkındalık ve bilincini geliştirme amaçlı bir yaklaşım olan öğrenme odaklı “öğrenen şehir”lerle ilişkilendirilmektedir. Öğrenen şehirlerin sağlıklı şehirler için farklı çözümler ve katkılar içerdiği varsayımının üzerinden geliştirilen yöntem, öğrenen sağlıklı şehirler yaklaşımıyla bütünleşik şehir yapısı için bir kavramsal çerçeve geliştirilmesidir.

4. Eğitim ve Sağlık Belirleyicileri İlişkisi Perspektifinden Sağlıklı Şehirler için Öğrenen Şehirler

Sağlıklı çevreye ve ona hizmet eden sosyal ve ekonomik iyileşmeye yönelik politikalarda hem şehir otoritelerinin sorumluluğu hem de şehirlilerin sorumluluğu önem taşımakta olup; bunun için bir katılım ve yönetim ortamı, çevresel ve sosyal sorumluluklara ilişkin bilgilenme, sorumluluk bilincine ulaşma, farkındalık ve iş birliği gerekmektedir. Bilinçlenmeyi ve bilgi ortamını tetikleyen dinamikler ise eğitim ve öğrenmedir.

Sağlık ile bilinç ilişkisi incelendiğinde, Japonya’da yapılan bir araştırmada sosyo-ekonomik durumun sağlığın en önemli belirleyicilerden biri olduğu görülmektedir. Eğitim ise sosyoekonomik durum kapsamında en önemli sağlık belirleyicilerindedir (Takano & Nakamura, 2001). Eğitim düzeyi sağlık okuryazarlığını artırmakta; sağlık bilgilerinin toplanması, yorumlanması, sağlık sorunlarının ifade edilerek doğru yardımın alınması konusunda önem taşımaktadır. Genel olarak okuma, yazma, dinleme, konuşma ve sağlık hakkında matematiksel ve kavramsal bilginin anlaşılmasını kapsayan sağlık okuryazarlığının düşük olduğu toplumlarda hastaneye yatış ve acil servislerin kullanım oranı artmaktadır (Parker & Kreps, 2005). Amerika’da yapılan bir araştırmada eğitim düzeyindeki artış ile birlikte sağlık okuryazarlığının arttığı, düşük gelir düzeyinin de sağlık okuryazarlığı açısından bir dezavantaj oluşturduğu görülmektedir (Martin vd. 2009). Amerika’daki başka bir araştırma ise daha düşük eğitim düzeyine sahip bireylerde ölüm oranlarının arttığını göstermektedir (Sorlie vd. 1995). Avusturya’da yayınlanan sağlık raporunda ülkedeki farklı yıllara ilişkin veriler en düşük eğitim düzeyine sahip kişilerin en yüksek olanlara kıyasla kronik hastalıklarının önemli oranda arttığını göstermektedir. Aynı zamanda eğitim düzeyi azaldıkça bireylerin kendilerine zarar verme davranışlarının oranları da artmaktadır (Bachner vd., 2018). Diyabet ve sosyoekonomik faktörleri

ilişkilendiren araştırmalarda, düşük gelir gruplarında diyabet ile ilgili semptomların daha fazla görüldüğü ve Tip 2 diyabetin daha yaygın olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Hwang&Shon, 2014; Boonsatean vd., 2016). Benzer biçimde hipertansiyon, diyabet, kardiyovasküler hastalık, obezite, sigara içme, böbrek fonksiyonlarında azalma gibi sağlık sorunlarının düşük gelir düzeyinde arttığı saptanmış, yüksek eğitim düzeyinde daha düşük ölüm oranları tespit edilmiştir (Choi vd., 2011).

Türkiye’de yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçlar da farklı ülkelerle paraleldir. Sağlık okur yazarlığı düşük eğitim düzeyi ile birlikte, düşük gelir düzeyinden gruplarda kısıtlı hale gelmektedir (Ozkan vd. 2016, Çelikyürek vd. 2020). Kadınları ele alan bir araştırma, düşük öğrenim düzeyine sahip kadınların üreme sağlığı hizmeti alamadığını göstermekte ve bu durumun istenmeyen ya da erken gebelikler, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, sağlıksız şartlarda yapılan düşükler, hastalıklara tanı konmasında gecikmeler gibi ölümlerle sonuçlanabilen sağlık sorunlarına neden olduğunu göstermektedir (Meydan Acımuş, 2016). Eğitim düzeyindeki artışla birlikte sağlık kuruluşlarına başvuru oranları azalmaktadır. Bununla birlikte daha düşük eğitim düzeyine sahip kişiler birinci basamak sağlık hizmetlerini tercih etmektedir. Ülkemizde eğitim düzeyinin kısa sürede yükseltilemeyeceği göz önünde bulundurulduğunda, sağlık hizmetleri kullanımı hakkında halkın daha bilinçli hale getirilmesi ve herkes için sağlık okuryazarlığının en kısa zamanda artırılması gerekmektedir (Şengül vd. 2017). Araştırmalar göstermektedir ki, sağlık okur yazarlığının azalmasıyla birlikte sağlık sorunlarının ve birinci basamak sağlık hizmetlerine eğilimin artmasında düşük eğitim, bilgi ve bilinç düzeyinin rolü büyüktür. Bu olumsuz durumları tetikleyen diğer parametre ise düşük gelir düzeyidir.

Öğrenen şehirler yaklaşımı sağlık okuryazarlığı, hastalıkların önlenmesi ve gerekli durumlarda doğru sağlık hizmetinin alınması için bilinçlenmenin oluşturulmasında kapsayıcı bir çözüm önerisi niteliğindedir. Öğrenen şehirlerin ve bölgelerin ortak noktası, yenilik ve öğrenmeyi kalkınmanın merkezine yerleştirmesidir (Larsen, 1999). Yıldızlı (2019) tarafından ortaya konan temel amaçları ile bağlantılı olarak öğrenme, ekonomik ilerleme ve gelişim (istihdam edilebilirlikte artış ile insan sermayesinin gelişimi), kişisel gelişim (yaşam boyu öğrenme ile amaçların ve kültürel sermaye birikiminin sağlanması) ve toplumsal bilincin kazanılması (katılım aracılığıyla toplumda her üyenin aktif bir vatandaş olarak yer alması) yollarıyla sağlıklı şehirleri yapılandırmada katkı sağlama potansiyelindedir.

Yenilikleri desteklemesi nedeniyle sağlıklı ortamlar için düşünceler üretilmesini geliştirme potansiyeline sahip öğrenme yaklaşımı bireysel ve çevresel sağlığı “yaşam boyu öğrenme” ile destekleme kapasitesine sahiptir. Yaşam boyu öğrenme, bireylerin yaşam kalitelerini ve kapasitelerini arttırmak için yaşamları boyunca kişisel, sosyal ve mesleki gelişim sağlama sürecidir (Dave, 1976). UNESCO çalışmalarının önemli bir parçasını oluşturan yaşam boyu öğrenme, öğrenme etkinliği ile yaşama etkinliğinin bütünleştirilmesine dayanmaktadır. Her yaştan, sosyal gruptan ve eğitim düzeyinden bireye yönelik olarak, formel veya informal tüm eğitim düzeylerini ve yöntemlerini kapsayan yaklaşım, farklı gereksinim ve talepleri karşılamaktadır. UNESCO tarafından tanımlandığı şekliyle yaşam boyu öğrenmenin beş temel elemanı;

- Farklı yaş gruplarına yönelik öğrenme,
- Tüm eğitim düzeylerinin öğrenmesi,
- Tüm öğrenme yöntemleri,
- Tüm öğrenme alan ve mekanlarının kullanımı
- Öğrenme amaçlarında çeşitlilik.

Yaşam boyu öğrenme anlayışı, öğrenme etkinliğinin potansiyelinin farkına varılmasını, politik kararlılığı ve sektörler arası iş birliğinin geliştirilmesini gerektirmektedir. Bireylerin becerilerinin tanınmasını teşvik eden yaşam boyu öğrenme yaklaşımı, ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel sürdürülebilirlik, her yaştan insanın eğitim hakkının gerçekleştirilmesi, bireylerin kişisel gelişimlerinin ve toplumun sürdürülebilir gelişiminin desteklenmesi için fırsatlar sağlamaktadır (UNESCO, 2023).

UNESCO Hayat Boyu Öğrenme Enstitüsü (UIL) tarafından yürütülen Öğrenen Şehirler Programı kapsamında hedef; yaşam boyu öğrenmeye teşvik, herkes için kaliteli eğitime erişimin ve yaşam boyu

öğrenmenin desteklenmesi olarak açıklanmıştır. Öğrenen şehirlerin hedefleri temel eğitimden yüksek eğitime kadar farklı aşamalarda her sektördeki kaynakların etkin şekilde kullanılması, modern öğrenme teknolojilerinin kullanılması, ailelerdeki ve toplumlardaki öğrenmenin canlanması, işyerlerindeki öğrenmenin tetiklenmesi ve öğrenmenin kalitesinin geliştirilmesidir. Öğrenen şehirler yaşam boyu öğrenme, yenilikçilik, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaratıcı kullanımları gibi çeşitli yöntemlerle gelişen dünyada şehirlerin rekabet gücünü artırmakta, sağlığın tüm belirleyicilerine dair kayda değer gelişmeler sağlamaktadır (Larsen, 1999; Campbell, 2009; Messina & Cotera, 2013).

Sağlıklı şehirler ağının 7. Fazında tüm sosyal tabakalardaki sağlık eşitsizliklerinin ele alınması önemlidir ve sağlığın sosyal bileşenlerindeki hayat evreleri yaklaşımında genç çocuklara öncelik verilmesi ve tüm evrelerin ele alınması vurgulanmaktadır. Hayat evrelerine odaklanan eylem alanları hayatın farklı aşamalarındaki beceri, istihdam ve çalışma olanaklarının gelişimini ve sağlık ve esenlik üzerindeki olumsuz etkilerin önlenmesini hedeflemektedir (Ritsatakis, 2013). Öğrenen şehirlerin odak noktası olan hayat boyu öğrenme toplumun, çevrenin ve ekonominin sürdürülebilir kalkınması için şehirliilerin beceri ve yeterlilik kazanmalarının desteklenmesini hedeflemektedir. Yaşam boyu öğrenmeyle vatandaşlar çevrelerindeki değişime daha kolay uyum sağladığından, yaşam boyu öğrenme sürdürülebilir toplumlar için yapılandırıcı ve kolaylaştırıcı bir anahtar niteliğindedir (UNESCO, 2023). Kişisel ve toplumsal gelişimin yanısıra mesleki çeşitlilik yaşam boyu öğrenmenin gereksinimlerinden olup, bu yöntem uluslararası düzeyde başı çekmektedir (Çolakoğlu, 2002). Öğrenme yer, zaman, yaş, sosyo-ekonomik düzey, eğitim düzeyi gibi kavramlarla ilgili kısıtlamaları kaldırmakta ve her bireye fırsat eşitliği sunmaktadır (Dinevski & Dinevski, 2004).

Sağlıklı şehirler gibi öğrenen şehirlerin de kendi yerel dinamiklerine, özgün tarihi, kültürel, iklimsel ve sosyo-ekonomik koşullarına göre öğrenme stratejileri geliştirdiği görülmektedir. Öğrenme stratejilerinin geliştirildiği örneklerden biri olarak öğrenen şehirler modeline pilot oluşturan Brighton'da, öğrenme stratejileri kapsamında özellikle genç bireylerin yaratıcılık ve beceri gelişiminin artırılması ile okullar, gençler ve işverenler arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Sosyal bütünleşmenin kurgulandığı sistemde öğrenen paydaşlara yönelik aşamalı programlar, kısa ve uzun dönem çıktılar öngörülmüştür (Brighton&Hove Kent Konseyi, 2023; RSA, 2023). Kentsel kimliğini geliştirerek "Öğrenme Şehri" olmayı hedefleyen Plymouth'ta ise, bu amaç doğrultusunda inovasyon ve bilgi paylaşımı olanakları geliştirilmekte, yerel gençlik ağları, işveren firmalar, eğitim ve topluluk organizasyonlarının birlikteliğiyle birleşik bir öğrenme/beceri gelişimi ağı kurgulanmaktadır (Plymouth Kent Konseyi, 2023). Ağ özellikle kentsel olanaklardan uzak bireylere odaklanmakta; eğitim, istihdam ve başarılı bir yaşamı desteklemektedir (RSA, 2023). Çin öğrenen şehirler anlamında global bir lider niteliğinde olup, öğrenmenin sadece kentin rekabet gücü ile değil, aynı zamanda sosyal uyumla da ilgili olduğunu göstermektedir. 1999'da Şangay'da başlayan sürece 2001'de Pekin ile devam edilen ülkede 60'tan fazla öğrenen şehirde 100'den fazla ulusal pilot program yürütülmektedir. Halkın kendi kendini yönettiği programda yerel yönetimlerin şehirli için hizmet birimi haline gelmesiyle sosyal istikrar ve gelişim sağlanmıştır. Eğitimin genişlemesiyle Çin'de ekonomik kalkınma sağlanırken, akademik gelişmişlik de buna paralel olarak artmaktadır (Han & Makino, 2013). Hindistan da Çin'e benzer girişimlerde bulunmuş, fırsat eşitliği sağlanarak dezavantajlı gruplar eğitime eriştirilmiştir. Ancak halen öğrenme sistemlerinde temel dönüşümlerin hızlandırılması için stratejiler üretilmelidir (Aggarwal, 2012). Kore Cumhuriyeti UNESCO Global Öğrenen Şehirler Ağı'nda 8 şehirle yer almaktadır. Ülkenin farklı sektörlerde artan başarısı öğrenen şehirler hareketinin amacına ulaştığını kanıtlar niteliktedir. Yerel sosyo-fiziksel özelliklerine göre farklı programların uygulandığı Kore'de, şehirlerin ortak hedefi vatandaşların okuryazarlık derslerine, kültürel etkinliklere ve eğitim kaynaklarına kolay erişiminin sağlanmasıdır. Şehirler, topluluk öğrenme merkezleri ve kütüphaneler ağı oluşturmak için çalışmaktadır (<http://uil.unesco.org/lifelong-learning/learning-cities/learning-cities-republic-korea-additional-thirteen-korean-cities>). Benzer biçimde Latin Amerika örneğinde çevre, sağlık, katılım vb. konularda değişen yaş gruplarına yönelik farklı programlar verimli olmuş, bireylerin ve şehirlerin yaşam kalitesi iyileşmiştir (Messina & Cotera, 2013). Gelişmiş şehirlerde kalkınmanın artırılması ve genç nüfusun kentsel olanaklardan faydalanması adına katkı sağlayan öğrenen şehirler yaklaşımı, gelişmekte olan ülkelerin kalkındırılması, dezavantajlı grupların desteklenmesi, eğitim ve çalışma hayatı yönünden sosyal sermayenin zenginleştirilmesi anlamında,

sosyal bütünleşmenin ve yaşam boyu gelişimin hedeflendiği bir yaklaşımdır. Bu yönüyle, bilinçlenme ve sorumluluk tanımındaki artışla sağlıklı yaşam biçimi ve hizmetler geliştirilirken, katılımcı yönetim ve işbirliği aracılığıyla da farklı paydaşların ortak sağlık hedeflerinde birleşmesi sağlıklı sosyo-fiziksel ortamları tetikleyecektir.

5. Sağlıklı Şehirler Yaratılması Sürecinde Öğrenen Şehirler: “Öğrenen Sağlıklı Şehirler”

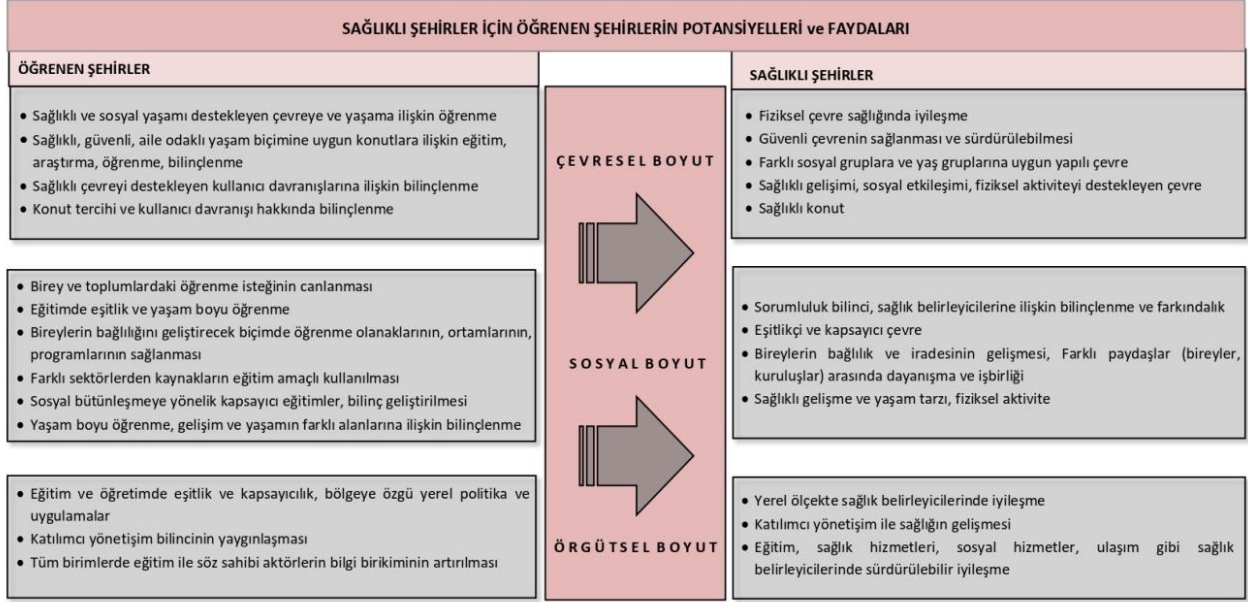
Sağlıklı şehirler projesi çerçevesinde içinde bulunduğumuz 7. Fazın ilerlediği ana temalar bağlamında öğrenen şehirler yaklaşımı, farklı ülkelere de görüldüğü üzere kentsel olanaklara erişimde eşitliğin sağlanması, şehirleri oluşturan bireylere yatırım yapılması bağlamında bilinçlenme ve eğitim programlarının geliştirilmesi aracılığıyla sağlıklı şehre yönelik önemli yatırımlara potansiyel oluşturmaktadır. Öğrenen şehirler; yaşam boyu öğrenme aracılığıyla bireylerin farkındalık, bilgi ve beceri gelişimi, topluma kazandırılması, farklı paydaşlar arasında ortak bir sağlık iletişimi oluşturulması, eğitim olanaklarına adil erişim ile eşitsizliklerle mücadele edilmesi anlamında bütüncül bir ağ olarak kurgulanabilir. Sağlıklı şehirlerin yaratılması ve sürdürülmesinde öğrenen şehirlerin destekleyici potansiyeli değerlendirilmelidir. Bu potansiyelin değerlendirilmesine yönelik bir kavramsal çerçeve geliştirilmesini hedefleyen çalışma, öğrenen şehirler ile sağlıklı şehirleri çevresel, sosyal ve örgütsel boyutlar üzerinden ilişkilendirmektedir. Sağlıklı şehirler ile öğrenen şehirler arasındaki etkileşimin ele alınmasında izlenen yöntem, bütünleşik öğrenen sağlıklı şehir yapısına ilişkin bir kavramsal çerçeve geliştirilmesidir. Geliştirilen kavramsal çerçeve aracılığıyla bütünleşik bir yapı olarak önerilen “öğrenen sağlıklı şehir” yapısı çevresel, sosyal ve örgütsel boyutlarıyla bu bölümde detaylandırılmaktadır.

Öğrenen şehirler yaklaşımına ilişkin Şekil 2’de tanımlanan bileşenlerin sağlıklı şehirler için potansiyel oluşturduğu alanlar, Şekil 1’de yer alan sağlıklı şehir boyutları (fiziksel çevre, sosyal çevre, politika ve hizmetler) ile etkileşimli olarak ele alınmaktadır. Buna göre öğrenen şehirlerin çevresel dinamikleri; sağlıklı yaşamı destekleyen çevre ve sağlık belirleyicilerine; sağlıklı, güvenli ve aile odaklı yaşam biçimine uygun konut alanlarına; sağlıklı konut tercihine ve sağlıklı çevreyi destekleyen kullanıcı davranışlarına ilişkin bilinçlenme amacıyla öğrenme programlarının ve eğitim kaynaklarının geliştirilmesini kapsamaktadır. Bu parametrelere ilişkin bilinçlenme fiziksel çevre sağlığının iyileşmesine yönelik kullanıcı davranışlarını geliştirecektir. Farklı yaş gruplarına ve sosyal gruplara yönelik güvenli yaşam çevrelerinin geliştirilmesi, buna paralel olarak sağlıklı konut alanlarının, sağlıklı yaşam biçimini destekleyen çevrelerin uygulanması bu konuda söz sahibi aktörlerin bilinçlenmesi ile sağlanabilir. Çevresel iyileşmenin sağlanmasında sosyal çevrenin bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi öğrenen sağlıklı şehirlerin kurgusunda oldukça önemlidir. Sosyal boyut kapsamında belirlenen yaşam boyu öğrenme, bunu geliştirecek öğrenme olanaklarının ve programlarının sağlanmasını ve paydaşlar arası iş birliği ile hedeflenen alanlarda eğitim programlarında farklı kaynakların kullanılmasını kapsamaktadır. Sağlıklı şehirlerde yaşayan nüfusun tümünü kapsamaya yönelik anlayış, öğrenen şehirlerde kapsayıcı öğrenmenin, farklı çevresel ölçeklerde paralel (ve nitelikli) eğitim-öğretim olanaklarının getirilmesini benimsemektedir. Önemli olan bireylerin bilgi edinme olanaklarının artırılması ve bilgi kaynaklarına erişiminin kolaylaştırılması ile kapasitesinin geliştirilmesidir. Böylelikle eşitlikçi ve kapsayıcı bir eğitim yaklaşımı ile sağlıklı çevrenin üretilmesinde sağlık bilimleri, çevre ile ilgili çalışma ve uygulama alanları, yetkili kurumlar gibi farklı alanlarda uzmanlar yetiştirilerek geleceğe yönelik yatırım yapmak mümkündür.

Öğrenme isteğinin her yaşta devam etmesi, bunun için farklı öğrenme kaynaklarının geliştirilmesini gerektirmektedir. Küçük yaş grupları için oyun bir öğrenme aracı iken, daha yaşlı bireyler için medya bir öğrenme aracı olabilir. Yaşlı bireylerin sağlıkla ilgili bilgi edinmesinde televizyon önemli bir kaynaktır (Koçak ve Bulduklı, 2010). Farklı kaynakların kullanılması, eğlenceli öğretici aktiviteler, bireylerin araştırma ve öğrenme arzusunun harekete geçirilmesi daha sağlıklı bir yaşam ve çevre için sosyal zemini hazırlamaktadır. Zihinsel olarak meşgul bireyler, fiziksel ve psikolojik olarak da daha sağlıklı ve sağlıklı yaşam alışkanlıklarını kazanmaya hazır bir sosyal çevre yaratma kapasitesindedir.

Fiziksel ve sosyal çevrenin daha sağlıklı hale gelmesine yönelik öğrenme kaynaklarının ve olanaklarının geliştirilmesinde en önemli boyut, karar mekanizmalarını ve uygulamada söz sahibi

aktörlerin şehirlere yönelik politikalarını konu alan örgütsel boyuttur. Sağlıklı şehirler için anaokulundan ve ilköğretimden itibaren bilincin geliştirilmesi; okul müfredatlarında sağlıklı yaşam alışkanlıkları ve sağlıklı çevre için kullanıcıya düşen görevler hakkında bilgilendirici derslerle sağlanabilir. Bunun için merkezi politikaların desteğiyle eğitim öğretim programlarına sağlıklı yaşamı ve çevreyi öğreten dersler yerleştirilmesi, medya aracılığıyla bilinç ve farkındalığın artırılması mümkündür. Diğer yandan söz sahibi kurumlarda tüm birimlerde sağlıklı çevrelerin ve yerleşimlerin uygulanması, yerel ve özgün çözümlerin geliştirilmesi için bilgilendirme toplantıları düzenlenmeli, rant odaklı yaklaşımlardan kaçınma bilinci yaygınlaştırılmalıdır.

Şekil 2. Sağlıklı şehirler için öğrenen şehirlerin potansiyelleri ve faydaları (yazar tarafından oluşturulmuştur)

Sağlıklı şehirler için öğrenen şehirlerin potansiyelleri üzerinden önerilen bütünleşik şehir yapısı, öğrenmenin ve öğrenen şehirlerin sağlıklı şehirlere fayda sağlama amacıyla yönetilmesini içermektedir. Önerilen öğrenen sağlıklı şehir, öğrenme aracılığı ile yaratılan ve sürdürülen sağlıklı şehri ifade etmektedir (Şekil 3). Çevresel, sosyal ve örgütsel boyutları olan şehirlerin tüm bu yaşantıyı destekleyen ekonomik arka planı şehrin fiziksel çevresinin üretilmesi ve şehirlilerin bireysel sağlığı ile şehir ile karşılıklı etkileşim oluşturabilmeleri için önemlidir. Şehir kurgusunun devamlılığını sağlayacak olan ekonomik boyut bu bağlamda merkezi politikalar ile ilişkili olarak alınmaktadır. Geliştirilen bütünleşik şehrin hedefinde öncelikle şehirlilerin yapılandırılması; sosyal boyutu geliştirerek onların kendi sağlıklarını koruması, iyileştirmesi, sağlıklı şehirden yararlanması, şehri tüketmemesi, doğal ve yapıllı çevreyi koruması ve geliştirmesi yer almaktadır. Bu çerçevede sosyal boyut olarak toplulukların kendi sağlıklarını korumaya ve iyileştirmeye yönelik yaşam tarzına, beslenmeye, fiziksel aktivitelere, zararlı alışkanlıklara ilişkin bilgi edinmesi, sağlık okuryazarlığının gelişmesi, dezavantajlı bireylere yardım sağlanması, ekonomik kaynakların doğru yönetilmesine ilişkin bilinçlenme bu şehirlerin bir parçasıdır. Yaşam boyu eğitimi destekleyen, yakın çevre, STK'lar ve yerel yönetim ile karşılıklı ilişki içerisindeki katılımcı topluluklarda artış karşılıklı güveni de destekleyecektir. Günümüzde bireylerin birbirlerine çok az güvenmesi yaşam kalitesini olumsuz etkilemekte, dayanışmayı azaltmaktadır (<https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2019>). Karşılıklı güven ortamı paydaşların ilişkisi açısından önemlidir.

ÖĞRENEN SAĞLIKLI ŞEHİR (BÜTÜNLEŞİK ŞEHİR KURGUSU: ÖĞRENME İLE YARATILAN VE SÜRDÜRÜLEN SAĞLIKLI ŞEHİR)	
ÇEVRESEL BOYUT	<ul style="list-style-type: none"> •Sağlıklı yaşamı öğrenen/uygulayan bireyler, sağlıklı çevre, sosyal etkileşimi destekleyen çevre •Güvenli, uygun yoğunlukta konut alanları, ailelerin yaşantısını ve komşuluk çevresini destekleyici mekânsal birimler •Sorumluluk sahibi, daha az tüketen, kirleten, daha çok koruyan ve sürdüren kullanıcı ile sağlıklı çevre •Farklı sosyal gruplara ve yaş gruplarına uygun sağlıklı yaşamı ve üretmeyi destekleyen sağlıklı çevre •Fiziksel ve psikolojik sağlığı iyileştiren doğal ve yapay mekanları ile sağlıklı yaşamı destekleyen çevre ve farklı gereksinimlerine uygun konutlar ve konut alanları •Ekolojik, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik sürdürülebilirlikte artış
SOSYAL / İNSANİ BOYUT	<ul style="list-style-type: none"> •Biyolojik, sosyo-kültürel, ekolojik sağlık belirleyicilerine ilişkin bilinçlenme, bu yönde ekonomik kaynakları doğru kullanan topluluklar •Eğitim eşitliğinden faydalanan ve yaşam boyu öğrenmeye açık topluluk, kapsayıcı anlayışın gelişmesi •STK, yerel yönetimler, topluluk arasında sağlık iletişimi, sağlıklı çevre ve yaşam belirleyicileri hakkında programların, eğitim olanaklarının gelişmesi ve bunlardan faydalanan topluluklar •Sağlık okuryazarlığında artış •Sağlıklı yaşam için sağlığı koruma davranışlarının ve aktivite alışkanlıklarının artması, bunu destekleyen çevreleri kullanan topluluklarda artış
ÖRGÜTSEL BOYUT	<ul style="list-style-type: none"> •Sağlıklı yaşam ve çevre bilincinin gelişmesine yönelik ders programları, kamu spotları, eğitim ortamları doğrultusunda politika ve uygulamalar •Katılımcı yönetim ve ortak sağlık iletişimi ile halkın gereksinimlerine yönelik sağlık hizmetlerinin ve sosyal hizmetlerin sağlanması •Halk ve söz sahibi kişiler için eğitim politika ve uygulamaları, bilinçlenme yönelik eğitim programları ve kamu spotları •Sağlıklı beslenme için uygun ekonomik ortamın sağlanabilmesi, •Sağlıklı yaşam için uygun doğal ve yapay çevresel olanakların, uygun yoğunlukta mekanların sağlanmasına ve sürdürülmesine yönelik yasal çerçeve ve uygulamalar
ARTAN YAŞANABİLİRLİK ve YAŞAM KALİTESİ SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE - TOPLUM – EKONOMİ – KALKINMA	

Şekil 3. Öğrenen sağlıklı şehirler için kavramsal çerçeve önerisi (yazar tarafından geliştirilmiştir)

Yaşam boyu eğitim ile, ilköğretimden itibaren sağlıklı beslenme ve yaşam alışkanlıklarının kazandırıldığı bir toplum, bütünlük şehirde öğrenme aracılığıyla sağlıklı şehirlerin sosyal yapıtaşını oluşturacaktır. Bu konuda çevrenin korunması, iklim değişikliği için kişilerin üzerine düşen görevleri yapması, organik tarımın desteklenmesi ve yapılması, zararlı alışkanlık ve hastalıklardan korunmaya yönelik bilgilendirmeler gibi çok farklı alanlarda geliştirilebilecek eğitim olanakları, öğrenen sağlıklı şehirler kapsamındadır. Sağlıklı yaşam alışkanlıklarının gelişmesi ve sağlık okuryazarlığının artması ile hastalıkların azalması sonucunda tıbbi yardım gereksiniminin, ilaç tüketiminin azalması ve ekonomik kaynakların daha iyi yönetilmesi mümkündür.

Sağlıklı şehirlerin çevresel bileşenlerine katkı konması doğrultusunda doğal kaynakların tüketilmesinin minimuma indirilmesi, toplu taşımanın ve yürümenin teşvik edilmesi, doğaya zarar veren gaz salınımlarının ve orman yangınlarının azaltılması gibi konuların yanı sıra kentsel peyzajı desteklemek adına ekolojik bahçelerde doğal tarım ürünlerinin yetiştirilmesi yine bireylerin öğrenmesi ile harekete geçirilebilecek davranışlardır. Sağlıklı kompakt yerleşimlerde otomobil gereksiniminin azaltılması, yakın çevrede nitelikli okulların bulunması yürünebilirliği ve dolayısıyla yaşanabilirliği ve sosyofiziksel çevre sağlığını olumlu etkileyecektir. Öneri şehir yapısında mimarlar ve kent plancılarının dışında sektörde söz sahibi olan kişilerin de düzenlenecek eğitimlerle bilinç kazanması önem taşımaktadır. Uygun yoğunlukta yeşil alanlar ve oyun alanları ile temiz, güvenli, yaşanabilir yerleşimlerin geliştirilmesini desteklemek için örgütsel aktörler kamusal çıkarların gözetilmesine ilişkin bir tutum

benimsemelidir. Yeni uygulanan veya dönüştürülen çevrelerde müteahhit ve yüklenici gibi söz sahibi aktörlerin bu konuda bilinçlenmesi gerekli eğitimlerle sağlanmalıdır. Birtakım uygulamaların yapılabilmesi için gerekli eğitimlerden geçme zorunluluğu bu bilincin yaygınlaştırılmasında öğrenme aracılığıyla örgütsel aktörlerin sağlayabileceği bir uygulamadır. Benzer biçimde çevrenin ekolojik dengesinin korunmasına yönelik olarak zararlı atıkların ve kaynak tüketiminin en aza indirilmesi, doğal ve kültürel mirasın korunmasına yönelik davranışların kazandırılması ve sürdürülmesi eğitim ile mümkündür. Böylelikle bu şehirlerde dolaylı olarak sürdürülebilir kalkınma da desteklenecektir.

Öğrenen sağlıklı şehirlerde bu boyutların tamamı hem yerel hem de ülke bazında uygulanan politikalarla oldukça ilişkilidir. Bu şehirlerin fiziksel altyapısı için örgütsel politikaların konut alanları, ulaşım, yeşil alan miktarı ve kullanımı, yürünebilirlik, atık üretiminin azaltılması gibi alanlarda karar alması ve halkı uygulama sürecine dahil etmesi gereklidir. Bu çerçevede küçük yaşlardan daha ileri yaşlara kadar yaşam boyu öğrenme anlayışının hayata geçmesi halkın katkı koyma bilinci açısından önemlidir. Sağlıklı yaşam ve çevre bilincinin gelişmesine yönelik olarak ders programları, kamu spotları, kurs ve etkinlikler, sosyal medya yardımıyla geleneksel olmayan eğitim ortamları karar mekanizmalarının izni ve desteği ile bu şehir sisteminde sağlanabilir. Katılımcı yönetim ve sağlık konusunda bilinçli bir halk ile onların sorun ve gereksinimleri yerel yönetimler aracılığıyla değerlendirilip, karar süreçleriyle daha sağlıklı yerleşim birimlerinin yaratılması, sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, sağlık sorunlarının giderilmesine yönelik uygulamalar yapılabilir. Bu bağlamda sosyal medyanın gücünün yanı sıra yerel yönetimlerin düzenleyeceği eğitimler sağlık okuryazarlığının, sağlıklı beslenme, aktivite ve sağlıklı yaşam alışkanlıklarının kazandırılmasında önerilen şehir yapısına katkı sağlamaktadır. Merkezi yönetim ise yine kamu spotları, ders programları gibi bileşenlerle halkın bilinçlenmesinde katkı sağlayacak rodedir. Ancak belirtilmelidir ki, sağlıklı ve organik gıdaya erişim konusunda uygun ekonomik ortamların desteklenmesi de yine merkezi yönetimin kontrolündedir.

Öğrenen sağlıklı şehirler yaklaşımı ile birlikte sosyal çevreyi yapılandıran bir sistem üzerinden kullanıcıların farkındalığının geliştirilmesi aracılığıyla hem kendi sağlıklarını nasıl koruyabileceklerine ilişkin çevre ve konut kullanımı ve tercih bilincinin kazandırılması, hem bireysel ve toplumsal sorumluluklar, uyum ve iş birliği, hem de katılım, yönetim, hak ve sorumluluklara ilişkin çok yönlü fayda sağlamak mümkündür. Öğrenen şehirler sağlıklı şehirler ile sosyal sermayeye katkı sağlanması, uygulamaların yerel ve özgün dinamiklere uyum sağlayabilmesi ve paydaşlar arası işbirliğinin mutlak olması yönlerinden paralellik göstermektedir.

Sağlık hareketinde salt fiziksel çevreye yönelik öneriler kullanıcıları bilinçli olmadığı takdirde amacına ulaşamamakta veya kısa ömürlü olmaktadır. Diğer yandan toplum bilinçli olmadığı takdirde ekonomik çıkarlar ve rant adına fiziksel çevrelerin sağlığından kolaylıkla ödün verildiği görülebilmektedir. Çocukluktan itibaren yetişilen çevreye göre şehirlilik bilinci gelişmektedir. Öğrenme ile bağlantılı olarak çevresel, sosyal ve politik, ekonomik faktörlere ilişkin sorumlulukların geliştirilmesinde, bilinç ve farkındalığın oluşturulması sağlıklı ve sosyal yaşamı destekleyen çevre ve mekanlara ilişkin bireylerin tercihlerini ve davranışlarını biçimlendirecektir. Fiziksel çevre dışında kültürel altyapı bilinç ve öğrenmenin temelini oluşturan faktördür. Sosyal bileşenlere ilişkin olarak; eğitimde eşitliğin ve yaşam boyu öğrenmenin sağlanması sağlık eşitsizliklerinin giderilmesi, bireylerin ait olduğu sosyal gruplardaki ve yaşadığı bölgelerdeki öğrenme olanaklarının geliştirilmesi, sağlık okuryazarlığı açısından gereklidir. Bu bağlamda öğrenen şehir deneyimlerinde olduğu gibi dezavantajlı gruplara yönelik okuryazarlık programlarının, kadın ve çocuklara yönelik öğrenme merkezlerinin ülkemizde de sağlığın sosyal belirleyicilerinin gelişimine katkı sağlayacağı belirtilebilir.

Yaşam boyu öğrenme; hem kişi ve toplumların çocukluktan itibaren kendilerini geliştirmesi ve sağlıklı çevrelere yönelik bilincin oluşması, hem de çok boyutlu ve disiplinler arası bir uzlaşma gerektiren sağlıklı şehirlere yönelik uzmanlık alanlarında bireyler yetiştirilmesine katkı koyacaktır. Öğrenme etkinlikleri, bireylerin kendi sağlıklarını ve yaşam biçimlerini yönetmelerine, kentsel mekânı daha nitelikli kullanmalarına ve mekan paylaşımı sırasında sosyal bütünleşme oluşmasına önayak olacaktır. Öğrenen bir toplum daha iyi ve kaliteli bir yaşama yönelik politikalara ilişkin farkındalık ile “yönetilen”

değil, “yönetişim ortamında sorumluluklarını yerine getiren vatandaş” kimliğıyle sağlıklı ve nitelikli toplumun temellerini oluşturma potansiyelindedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada, sağlıklı yaşam ortamları için şehirlere odaklanılmıştır. Bunun sebebi toplumun büyük bölümünün şehirlerde yaşaması ve sağlık sorunlarının şehirlerde daha yoğun yaşanmasıdır. Sağlıklı şehirler Hareketi’nde içinde bulunduğumuz dönemde önem taşıyan sosyal sermayenin geliştirilmesine odaklanan bir sağlıklı şehir için bu çalışmada öğrenen şehirler yaklaşımı geliştirilmiştir. Bilinçlenme ve bilgi edinmeye odaklanan öğrenen şehirler yaklaşımının sağlıklı şehirlere entegre edilmesinde izlenen yöntem bütünlük bir yapı olarak önerilen öğrenen sağlıklı şehirler için bir kavramsal çerçeve üretilmesidir. Kavramsal çerçevede öğrenen şehirler sağlığın belirleyicilerle birlikte irdelenmiştir. Bu bütünlük yaklaşımıyla hem yaşam boyu öğrenme ile toplumsal bilinçlenme ve gelişimin, hem de fiziksel ve sosyal açıdan farklı yaş gruplarının yaşamının kalitesini artıran sağlıklı şehirlerin yaratılabileceği ve sürdürülebileceği öngörülmektedir. Öğrenen şehirlerde hedeflenen yaşam boyu eğitim ve kapasite gelişimi, çocukluktan itibaren bilinç düzeyinin artması, sosyo-kültürel yaşama katılım ve farklı eğitim kaynaklarından adil yararlanabilme, önerilen bütünlük şehir yapısının fiziksel ve sosyal bileşenlerinin sağlığının iyileştirilmesi ve sürdürülmesinde çıkış noktasıdır.

Öğrenen sağlıklı şehirlere ilişkin geliştirilen kavramsal çerçeve doğrultusunda elde edilen veriler, sağlıklı şehirler için öğrenen şehirlerin fiziksel, sosyal çevre ve örgütsel aktörler aracılığıyla fayda sağladığını göstermektedir. Öğrenen sağlıklı şehirler çevre sağlığını koruyan, daha az tüketen, sorumluluk sahibi bireylerin artması; çevrenin verimli kullanımıyla sosyal etkileşimin sağlanması, destekleyici mekânsal birimler ve yeşil alanlar ile ilişkili konut alanlarının üretilmesi, doğal ve kültürel mirasın korunması kapsamında sağlıklı çevrenin elde edilmesini bilinçlenme ve eğitim ile geliştirmektedir. Sosyal boyut kapsamında, sağlık okuryazarlığı ve sağlık belirleyicilerine ilişkin bilgisi artan, yaşam boyu öğrenmeye açık hale gelen ve uygun eğitim olanaklarından faydalanabilen, sağlıklı yaşam için sağlığı koruma davranışları artan şehirli bu şehirlerin katkıları arasındadır. Bu şehir yapısında merkezi ve yerel ölçekte politikaların üretilmesi ve uygulanması, gerekli ekonomik altyapının sağlanması ise örgütsel aktörler aracılığıyla bir yönetim çerçevesinde gelişmektedir. Öğrenen sağlıklı şehirlerde sağlık okuryazarlığı ve belirleyicilerine, sağlıklı yaşam ve çevre için yapılması gerekenlere yönelik bilgi birikiminin oluşturulmasında farklı sosyal gruplar ve yaş grupları için farklı uygulamalar geliştirilmelidir. Küçük yaşlardan itibaren eğitim öğretim aracılığıyla ders programları bunu sağlayabilecekken, daha ileri yaş gruplarında kamu spotları, kurslar, yerel yönetimler aracılığıyla düzenlenen günlük aktiviteler fayda sağlayabilir. Bilinçli bir halk ile yönetim ortamında sorunların ve gereksinimlerin giderilmesi, kapsayıcı sağlık hizmetlerinin ve sosyal hizmetlerin adil olarak sağlanması bu şehirlerin bir parçasıdır. Diğer yandan zorunlu eğitim programları, karar mekanizmalarında söz sahibi aktörler ve iş birliği içerisindeki sektörlerden kişiler için de yürütülmeli, kamusal çıkarlar ön planda tutulmalıdır.

Eğitim ve geliştirme için öğrenen şehirler yaklaşımı; sağlıklı şehirlere yönelik programları fiziksel ve sosyal çevrenin sağlığa ulaştırılması ve farklı paydaşların ortak iletişim dili oluşturması bağlamında desteklemektedir. Öğrenmenin farklı yerel ölçekler için odak noktasında olması, Türkiye’deki şehirlerde ve eğitim birimlerinde (okullar, sivil toplum kuruluşları, belediyelerin meslek atölyeleri, geleneksel olmayan eğitim ortamları gibi) sosyal gruplara özgü stratejiler geliştirilebilmesini ve eğitimin yaygınlaşmasını sağlayacaktır. Eğitim-öğretim sisteminin ve içeriğinin kısa periyodlarla revize edildiği ülkemizde, sistemin sağlıklı yaşam ve çevre adına bilinç kazandırmayı hedefleyen bir müfredat ile yapılandırılması mümkün görünürken, geleneksel olmayan eğitim yöntemlerinde dijital araçlar geniş kitlelere ve yaş gruplarına ulaşmak için kullanılabilir. Özellikle kitlesel anlamda en yaygın kullanıma sahip dijital oyunlar ve sosyal medya uygulamaları aracılığıyla çocuklar ve gençler; sponsorlu reklamlar, bakanlık, belediye ve STK’lara ait hesaplar veya diğer kurumlara ait eğlenceli-

eğitici içeriklerle yetişkinler eğlenirken öğrenebilir. Bunun yanı sıra çok kullanılan gazete internet siteleri veya alışveriş internet sitelerinde eğitici ve ilgi çekici reklamlar, merak uyandıran eğitici internet siteleri, TV reklamları ve kamu spotları dijital araçların enformel eğitim için kullanılabilirliğine yönelik örneklerdir. Eğitimin mekânsal sınırların ötesine geçirilmesinde bilişim teknolojileri bir fırsattır. Bilgi teorik düzlemin dışına çıkarak sağlıklı yaşama ilişkin sosyal sorumluluk projeleri ve çalıştaylarla eğlenceli uygulamalara dönüşürse daha iyi bir kazanım olacaktır. Sağlıklı öğrenen şehirler yaşam boyu öğrenme için mobil uygulamaların, bilişim araçlarının, sosyal medyanın kapsayıcılığından ve küçük yaştan itibaren bilinçaltına işleyen gücünden faydalanılmasını önermektedir.

Günümüzde uzaktan eğitim yöntemlerinin de gün geçtikçe yaygın hale gelmesi ve yetkinlik kazanması bu bağlamda bir avantajdır. Bireylerin daha erken yaşlarda sağlığın temel belirleyicilerine ilişkin bilgi sahibi olması, teknolojik olanakların bu amaçla kullanılması ve halk ile birlikte katılımcı bir ortamda sorunların giderilmesine yönelik çözümler üretilmesi sağlıklı yaşam ortamları için destekleyici görünmektedir. Sağlıklı şehirlerde toplumsal refahın yükseltilmesi yine toplumun bilinçli olması ile yakından ilişkilidir. Fiziksel çevreye yönelik öneriler kullanıcı bilinçli olmadığı takdirde amacına ulaşmamakta, sürdürülebilir olmamaktadır. Bilinçli olmayan toplum ekonomik çıkarlar ve rant adına fiziksel çevrelerin sağlığından kolaylıkla ödün verebilmektedir, bu nedenle çocukluktan itibaren farklı araçlarla şehirlilik bilinci desteklenmelidir.

Tüm şehirler için, içinde bulunulan dinamiklere göre bir başlangıç noktası tanımlamak mümkündür. Sağlıklı çevre ve farklı yaş gruplarına yönelik politikalarda hem şehir otoritelerinin sorumluluğu hem de şehirlilerin sorumluluğu önem taşımakta olup; katılım ve yönetim ortamı içerisinde sorumluluk bilinci ve işbirliği yaklaşımı tüm paydaşlarda sağlanmalıdır. Son söz olarak belirtilebilir ki; merkezi politikaların yerel politikalarla işbirliği içinde olması, hükümet desteğiyle illerde yürütülen sağlık ve yaşanabilirlik programlarına eğitim odaklı programların dahil edilmesi, farklı meslek ve sektörlerden bireylerin daha erken yaşlarda sağlığın temel belirleyicilerine ilişkin bilgi sahibi olması, bu çerçevede teknolojik olanaklardan faydalanılması ve öğrenen şehirliler ile birlikte önerilen bütünleşik “öğrenen sağlıklı şehir”ler üretilmesi sağlıklı yaşam ortamları için potansiyel taşımaktadır.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazar / yazarlar, kendileri ve / veya diğer üçüncü kişi ve kurumlarla çıkar çatışmasının olmadığını veya varsa bu çıkar çatışmasının nasıl oluştuğuna ve çözüleceğine ilişkin beyanlar ile yazar katkısı beyan formları makale süreç dosyalarına ıslak imzalı olarak eklenmiştir.

Etik Kurul İzni: Bu makalede etik kurul iznine gerek yoktur, buna ilişkin ıslak imzalı etik kurul kararı gerekmediğine ilişkin onam formu sistem üzerindeki makale süreci dosyalarına eklenmiştir

Finansal Destek: Yoktur.

KAYNAKÇA:

AARP, 2023. *How livable is your community?* <https://livabilityindex.aarp.org/>

Aggarwal, V.S. (2012). Lifelong learning: The challenge in context of India, *The International Journal's Research of Social Science & Management*, 01 (10): 1-9.

Akın, S., Arı, H.O., Demirok, A., Dirimeşe, V., Ekinci, Ü., Gençoğlu, A., Gögen, S., Gökçimen, M., Hülür, Ü., Kalaycıoğlu, H., Mollahaliloğlu, S., Öncül, H.G., Yardım, N. (2007). *21 Hedefte Türkiye: Sağlıkta Gelecek*.

- (Yardım, N., Mollahaliloğlu S., Hülür Ü., Aydın S., Ünüvar N., Ed). Giriş bölümü. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü.
- Bachner, F., Bobek, J., Habimana, K., Ladurner, J., Lepuschütz, L., Ostermann, H., Rainer, L., Schmidt, A. E., Zuba, M., Quentin, W., & Winkelmann, J. (2018). Austria: Health System Review. *Health systems in transition*, 20(3), 1–254.
- Boonsatean, W., Rosner, I. R., Carlsson, A., & Östman, M. (2016). The Influences of Income and Education on the Illness Perception and Self-Management of Thai Adults with Type 2 Diabetes. *Journal of Diabetes and Metabolic Disorders*, 15(1), 017. <https://doi.org/10.1186/s40200-016-0225->
- Brigton&Hove Kent Konseyi, 2023. *Families, children and learning*. <https://www.brighton-hove.gov.uk/families-children-and-learning>
- Burris, S., Hancock, T., Lin, V., & Herzog, A. (2007) Emerging strategies for healthy urban governance, *Journal of Urban Health*, 84 (1): 54-63. <https://doi.org/10.1007/s11524-007-9174-6>
- Choi, A. I., Weekley, C. C., Chen, S. C., Li, S., Kurella Tamura, M., Norris, K. C., & Shlipak, M. G. (2011). Association of educational attainment with chronic disease and mortality: the Kidney Early Evaluation Program (KEEP). *American Journal of Kidney Diseases*, 58(2), 228–234. <https://doi.org/10.1053/j.ajkd.2011.02.388>
- Cruickshank, J. (2013). New perspectives on environmental health: the approval of new definitions. *Journal of Environmental Health*, 76(3), 72–73
- Campbell, T. (2009). Learning cities: Knowledge, capacity and competitiveness, *Habitat International*, 33: 195-201
- Çelikyürek, N. A., Meydan Acımuş, N., & Özcan, B. (2020). Bir üniversite hastanesi dahiliye polikliniğine başvuranlarda sağlık okuryazarlığı düzeyi ve ilişkili etmenler. *Pamukkale Tıp Dergisi*, 13(2), 258-266
- Çolakoğlu, J. (2002). Yaşam boyu öğrenmede motivasyonun önemi, *Milli Eğitim Dergisi*, 155-156
- Dave, R.H. (1976). *Foundations of lifelong education*. Oxford: Pergamon Press
- Dempsey, N., Bramley, G., Power, S., & Brown, C. (2011). The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. *Sustainable Development*, 19: 289–300
- Dinevski, D., & Dinevski, I. V. (2004). The concepts of university lifelong learning provision in Europe. *Transition Studies Review*, 11(3): 227-235.
- DSÖ. (2018). *DSÖ Avrupa Sağlıklı Şehirler Ağı Faz VII (2019-2024) için Uygulama Çerçevesi: Hedefler, Gereksinimler ve Stratejik Yaklaşımlar*. Kopenhag: Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölge Ofisi
- Dye, C. (2008). Health and urban living. *Science*, 319 (5864):766-769. <https://doi.org/10.1126/science.1150198>
- Fiscella K., & Williams DR. (2004). Health disparities based on socioeconomic inequities: implications for urban health care. *Academic Medicine*, 79 (12):1139-47. doi: 10.1097/00001888-200412000-00004. PMID: 15563647.
- Galea, S., & Vlahov, V. (2005). Urban health: evidence, challenges, and directions. *Annual Review of Public Health*, 26 (1): 341-365
- Han X., H., & Chen, K. (2016). Child-friendly city research: a case study of portland pearl district. *Urban Development Studies*, 59 (4): p. 443-468.
- Han, S.H., & Makino, A. (2013). Learning cities in East Asia: Japan, the Republic of Korea and China, *International Review of Education / Internationale Zeitschrift Für Erziehungswissenschaft / Revue Internationale De L'Education*, 59 (4): 443–468
- Harrison, M., & Coussens, C. (2007). Global environmental health in the 21st century: from governmental regulation to corporate social responsibility, Danvers; Institute of Medicine of the National Academies, http://www.nap.edu/openbook.php?record_id=11833&page=R1.

- Hwang, J., & Shon, C. (2014). Relationship between socioeconomic status and type 2 diabetes: Results from Korea National Health and Nutrition Examination Survey (KNHANES) 2010-2012. *BMJ Open*, 4(7), 005710.
- Irazábal, C. (2016). *City making and urban governance in the Americas: Curitiba and Portland*. 1st ed. New York: Routledge Taylor & Francis Group,.
- Koçak, A., & Bulduklu, Y. (2013). Sağlık iletişimi: yaşlıların televizyonda yayınlanan sağlık programlarını izleme motivasyonları. *Selçuk İletişim*, 6(3): 5-17.
- Larsen, K. (1999). Learning cities: the new recipe in regional development, *OECD Observer*, 217-218. .
- Marans, R. W. (2003). Understanding environmental quality through quality of life studies: The 2001 DAS and its use of subjective and objective indicators. *Landscape and Urban Planning*, 65(1-2), 73-83.
- Martin, L. T., Ruder, T., Escarce, J. J., Ghosh-Dastidar, B., Sherman, D., Elliott, M., Bird, C. E., Fremont, A., Gasper, C., Culbert, A., & Lurie, N. (2009). Developing predictive models of health literacy. *Journal of general internal medicine*, 24(11), 1211–1216. <https://doi.org/10.1007/s11606-009-1105-7>
- Messina, G., & Valdés-Cotera, R. (2013). Educating cities in Latin America. *International Review of Education*, 59: 425–441
- Meydan AcımıŖ, N. (2016). Kadın Öğrenimi ve Sağlık Başvurularının Durumu Nasıl Etkilenir? Türkiye Klinikleri Halk Sağlığı - Özel Konular, 2(2), 10-4.
- Ozkan, S., Dikmen, A. U., Tuzun, H., & Karakaya, K., (2016). Prevalence and determiners of health literacy in Turkey. *European journal of public health* , vol.26.
- Parker, R., & Kreps, G. L. (2005). Library outreach: overcoming health literacy challenges. *Journal of the Medical Library Association : JMLA*, 93(4 Suppl), S81–S85.
- Pineo, H., Zimmerman, N., Cosgrave, E., Aldridge, R., Acuto, M., & Rutter, H. (2018). Promoting a healthy cities agenda through indicators: Development of a global urban environment and health index. *Cities & Health*, 2(1): 27–45. <https://doi.org/10.1080/23748834.2018.1429180>
- Plymouth Kent Konseyi, 2023. *Lifelong learning*. <https://www.plymouth.gov.uk/lifelong-learning>
- Ritsatakis, A. (2013). Sağlıklı şehirler, sağlık alanındaki eşitsizliklerin sosyal belirleyicileri ile mücadele ediyor: bir eylem çerçevesi, Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği. <https://www.skb.gov.tr/bilgimerkezi/belgeler/>
- RSA (Royal Society of Arts). (2023). *Brighton*. <https://www.thersa.org/cities-of-learning/our-cities-and-regions/brighton>
- RSA (Royal Society of Arts). (2023). *Plymouth*. <https://www.thersa.org/cities-of-learning/our-cities-and-regions/plymouth>
- Sorlie, P. D., Backlund, E., & Keller, J. B. (1995). US mortality by economic, demographic, and social characteristics: the National Longitudinal Mortality Study. *American journal of public health*, 85(7), 949–956. <https://doi.org/10.2105/ajph.85.7.949>
- Şengül, H., Atmaca, Z., & Bulut, A. (2017). Hastaların eğitim seviyeleri ile sağlık harcamaları ve/veya sağlık hizmetlerine başvuru sayısı arasındaki bağlantının incelenmesi. *Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 4(12), 867-882.
- Takano, T., & Nakamura, K. (2001). An analysis of health levels and various indicators of urban environments for Healthy Cities projects. *Journal of epidemiology and community health*, 55(4), 263–270. <https://doi.org/10.1136/jech.55.4.263>
- TSKB. (2013). *Türkiye kent sağlık göstergeleri (tanımlama, sınıflama, değerlendirme, öneriler)*, Bursa: Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği,
- UNCHS (United Nations Conference on Human Settlements. (1996). *Istanbul Declaration and the Habitat Agenda*. UN Conference on Human Settlements (Habitat II), 1996. İstanbul: United Nations.

- UNESCO. (2023). *Lifelong learning*. <https://www.uil.unesco.org/en/unesco-institute/mandate/lifelong-learning>
- Ülengin, B., Ülengin, F., & Güvenç, Ü. (2001). A multidimensional approach to urban quality of life: The case of Istanbul. *European Journal of Operational Research*, 130, 361-374.
- Van Kamp, I., Leidelmeijer, K., Marsman, G., & De Hollander, A. (2003). Urban environmental quality and human well-being: Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; A literature study. *Landscape and Urban Planning*, 65(1-2), 5–18.
- Weaver, S. R., Dai, D. Luo, R., & Rothenberg, R. (2014). *The Urban Health Index: A handbook for its calculation and use*. Kobe, Japan: World Health Organization.
- Webster, P., & Sanderson, D. (2013). Healthy cities indicators—a suitable instrument to measure health? *J Urban Health Suppl 1(Suppl 1):52-61*. doi:10.1007/s11524-011-9643-9.
- WHO. (2014). *Healthy cities: Promoting health and equity – evidence for local policy and practice Summary evaluation of Phase V of the WHO European Healthy Cities Network*, WHO Regional Office for Europe UN City Marmorvej 51, DK-2100, Copenhagen Denmark.
- WHO. (2023). What is a healthy city? www.who.int/europe/groups/who-european-healthy-cities-network/what-is-a-health-city
- Yıldızlı, H. 2019, *Hayat boyu öğrenmenin amacı ve kapsamı* (Mustafa GÜÇLÜ (Ed.), Yetişkin Eğitimi ve Hayat Boyu Öğrenme, 107-121, <https://doi:10.14527/9786052417065.07>
- Zanussi M. (2003). *Health-integrated spatial planning: the experience of Sandnes, Norway*. (Barton H, Mitcham C, Tsourou C, Ed.) *Healthy urban planning in practice: experience of European cities*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe.

EXTENDED SUMMARY

Research Problem:

Since the highest population in the world lives in cities, cities are the physical environments at the focal point of spaces and processes at national/global level, and the effects of climatic crisis, pandemics and epidemics are experienced more intensely in cities. For this reason, this study approaches physical environmental health from the perspective of the city, as it requires quality of life awareness for everyone, and the city is a common living space for different cultures, social structures and groups. Research on healthy life, environment, quality of life and liveability, emphasize the socio-economic dimension of the issue as well as the physical environment and the importance of educated and conscious individuals. In this context, the aim of the text is to develop a construct and recommendations for healthy cities through the learning cities approach, which aims to increase the number of conscious and educated people. The method developed for this purpose is the conceptual framework in which the integrated city construct produced by directing the dynamics of the learning city for healthy cities is proposed. The integrated city construct, which is designed as a method, is considered as "learning healthy cities" in the context of a healthy city that develops the capacity to learn in order to be healthy and is created and maintained through learning. In this framework, an evaluation is carried out on the parameters that constitute healthy learning cities proposed as an integrated structure.

Research Questions:

What should be the starting point for healthy environments? What are the factors that are important for the improvement of the physical and social environment and economic prosperity within the scope of the objectives of the Healthy Cities Movement? What are the potentials of the learning cities approach, which aims to improve awareness and knowledge environments in the structuring of social groups living in healthy cities? In which areas and in what ways can learning cities benefit in the creation of healthy cities and societies?

Literature Review:

The literature review, which started with the healthy cities movement, the meaning and indicators of healthy cities, has progressed in line with the aim of establishing the interaction between healthy cities and learning

cities. In this context, following the presentation of urban health and its parameters, successful practices experienced in line with healthy cities and healthy city indicators, the potential of learning cities in creating healthy cities is evaluated.

Healthy Cities Project, established by WHO as an extension of the Healthy Cities Network has been an active and vibrant platform aiming to contribute to health, well-being and equality in this field since 1988. When the strategic objectives of the Healthy Cities Network are examined, concepts such as healthy and sustainable development, equality, support for local policies and practices, and participatory governance come to the fore, and solidarity and cooperation between organizations working on urban issues gain importance.

The learning approach has the potential to enhance the generation of ideas for healthy environments as it supports innovation and has the capacity to support individual and environmental health through "lifelong learning". Lifelong learning, which constitutes an important part of UNESCO's work, is based on the integration of learning activity and living activity. The approach, which covers all levels and methods of formal or informal education for individuals of all ages, social groups and educational levels, meets different needs and demands. Learning cities try to sustain their economic activities through various methods such as lifelong learning, innovation, creative use of information and communication technologies, increase their competitiveness in a developing world, and achieve significant improvements in all determinants of health (Larsen, 1999; Campbell, 2009, Messina & Cotera, 2013). The learning cities approach, which contributes to increasing development in developed cities and enabling the young population to benefit from urban opportunities, is an approach that aims social integration and lifelong development in terms of developing countries, supporting disadvantaged groups, enriching social capital in terms of education and working life.

Methodology:

The method for addressing the interaction between healthy cities and learning cities in an integrated manner is the conceptual framework in which the integrated city structure produced by directing learning city dynamics for healthy cities is proposed. The integrated city structure designed as a method is considered as "learning healthy cities" in the context of a healthy city that develops the capacity to learn in order to be healthy and is created and sustained through learning. In this framework, an assessment is made on the parameters that make up the healthy learning cities proposed as an integrated structure. In the conceptual framework, the dimensions that drive learning cities and healthy cities are considered as environmental, social (also referred to as physical and social environment) and managerial (policies and services), and it is seen that learning cities can support the creation of healthy cities. As a first step, urban health indicators were systematized based on the work of institutions, organizations, experts and academics who have developed scales and indicators related to urban and human health (Figure 1). In the following stage, the objectives and requirements of learning cities were explained, and the indicators expressing the potential of learning cities for healthy cities were associated through the conceptual scheme in Figure 2. As the last stage, the conceptual framework (Figure 3), which expresses the structure of learning healthy cities proposed as an integrated structure, and evaluations and recommendations were developed through this framework.

Results and Conclusions:

This study focuses on cities for healthy living environments. This is because most of the society lives in cities and health problems are more intense in cities. For a healthy city that focuses on the development of social capital, which is important in the current period in the Healthy Cities Movement, a learning cities approach has been developed in this study. The method followed in integrating the learning cities approach, which focuses on raising awareness and acquiring knowledge, into healthy cities is to produce a conceptual framework for learning healthy cities, which is proposed as an integrated structure. In the conceptual framework, learning cities are examined together with the determinants of health. With this integrated approach, it is envisaged that both lifelong learning and social awareness and development, and healthy cities that improve the quality of life of different age groups in physical and social terms can be created and sustained. The lifelong education and capacity development targeted in learning cities make it possible to evolve towards an integrated city system with an increase in the level of awareness from childhood, participation in socio-cultural life and justice approaches.

The data obtained in line with the conceptual framework developed for healthy learning cities show that learning cities provide benefits for healthy cities through physical, social environment and organizational

actors. Healthy learning cities improve the achievement of a healthy environment through awareness raising and education in the context of increasing the number of responsible individuals who protect environmental health, consume less, ensure social interaction through the efficient use of the environment by different groups, produce supportive spatial units and residential areas associated with green spaces, protect natural and cultural heritage, and increase socio-cultural and socio-economic sustainability. Within the scope of the social dimension, urbanites with increased health literacy and knowledge of health determinants, who are open to lifelong learning and can benefit from appropriate educational opportunities, and whose health protection behaviors increase for a healthy life are among the contributions of the proposed cities. In this city structure, the production and implementation of central and local policies and the provision of the necessary economic infrastructure develop within a governance framework through organizational actors. In learning healthy cities, different practices should be introduced for different social groups and age groups in the creation of awareness and knowledge about health literacy and its determinants, and what needs to be done for a healthy life and environment. While curricula through education and training can provide this from a young age, public service announcements, courses, daily activities through local governments are the programs recommended to be provided by organizational actors in older age groups. Addressing problems and needs in a governance environment with an informed public, providing inclusive health services and social services fairly are part of these cities. On the other hand, compulsory education programs should also be carried out for people who have a say in decision-making mechanisms, such as actors and contractors, and public interests should be prioritized.

Both the responsibility of city authorities and the responsibility of city dwellers are important in policies for healthy environments and different age groups. In this context, the cooperation of central policies with local policies, the inclusion of learning and education-oriented programs in the health and liveability programs carried out in the cities with the support of the government is important. The knowledge of individuals from different professions and sectors about the basic determinants of health at an early age, the shaping of these determinants with technological possibilities and information tools by keeping up with the changing times, and the generation of solutions to eliminate the problems in the integrated "learning healthy city" proposed together with the citizens seem to be supportive for healthy living environments and sustainability.